

ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI (99) 8
Version lettone
Latvian version

Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību

ECRI pieeja valsti pa valstij:

ZIŅOJUMS PAR LATVIJU

Strasbūra, 1999. gada 13. marts

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Apmeklējiet mūsu mājas lapu: www.coe.int/ecri

Ievads

Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (*European Commission against Racism and Intolerance - ECRI*) tika izveidota 1994. gadā pēc Eiropas Padomes dalībvalstu valdību un vadītāju pirmās galotņu tikšanās ierosinājuma, lai cīnītos pret rasisma, ksenofobijas, antisemitisma un neiecietības pieaugošajām problēmām, kas apdraud cilvēktiesības un demokrātiskās vērtības Eiropā. ECRI locekļi tika izraudzīti, pateicoties viņu atzītajai kompetencei jautājumos, kas saistīti ar rasismu un neiecietību.

ECRI tika dots uzdevums: izskatīt Dalībvalstu likumdošanu, politiku un citus līdzekļus rasisma, ksenofobijas, antisemitisma un neiecietības apkarošanai un to efektivitāti; piedāvāt turpmāku rīcību vietējā, nacionālā un Eiropas līmenī; formulēt vispārējas politiskas rekomendācijas Dalībvalstīm un pētīt atbilstošus starptautiskus juridiskos dokumentus, lai tos notiprinātu, kur nepieciešams.

Viens no ECRI darbības aspektiem, īstenojot savu mandātu, ir pieeja valstij pēc valsts, kas paredz situācijas analīzi katrā Dalībvalstī, lai sniegtu valdībām vērtīgus un konkrētus piedāvājumus.

Procedūra, kas pieņemta katras valsts specifisko ziņojumu sagatavošanai varētu tikt apkopota sekojoši:

- a. Iepriekšēja informācijas vākšana, kā arī ziņojumu teksta projektu sagatavošana nelielās ECRI darba grupās. Sākotnējie izmantotie informācijas avoti aptver plašu loku cita starpā ieskaitot valdību atbildes uz aptaujas jautājumiem, kurus izsūta ECRI, ziņas no attiecīgiem ECRI nacionāliem pārstāvjiem, informācija par nacionālo likumdošanu, ko apkopojis Šveices Salīdzinošās likumdošanas institūts¹, informācija no starptautiskām un nacionālām nevalstiskām organizācijām, dažādas publikācijas un mediji.
- b. ECRI pēta un apspriež katras valsts sākotnējā ziņojuma projektu plenārsesijā un apstiprina ziņojuma projektu.
- c. Ziņojums tiek nosūtīts attiecīgai valdībai konfidenciālam dialoga procesam, kuru vada valdības nozīmēts nacionālais pārstāvis. Valsts ziņojuma projekts tiek pārskatīts un, iespējams, pārstrādāts, balstoties uz pēdējā komentāriem.

¹ *Ziņojums, ko sagatavojis Šveices institūts (CRI (98) 80), kas aptver atbilstošu likumdošanu Eiropas Padomes Dalībvalstīs, ir pieejams Internetā mājas lapā www.ecri.coe.int, izdrukātā veidā - ECRI sekretariātā.*

- d. Ziņojums tiek pieņemts galīgā variantā ECRI plenārsesijā un ar Eiropas Padomes Ministru komitejas starpniecību tiek iesniegts attiecīgās valsts valdībai. Divus mēnešus pēc ziņojuma iesniegšanas tas tiek nodots atklātībai, ja attiecīgās valsts valdība skaidri nepieprasa to nenodot atklātībā.

Līdz šim atklātībai tikušas nodotas četras valsts ziņojumu sērijas: attiecīgi 1997. gada septembrī, 1998. gada martā, 1998. gada jūnijā un 1999. gada janvārī². Piektā valstu ziņojumu sērija attiecīgo valstu valdībām tika nosūtīta 1999. gada janvārī un tagad tiek nodota atklātībai.³

Sekojošais ziņojums satur ECRI analīzi un priekšlikumus attiecībā uz Latviju.

Jāatzīmē, ka ECRI veic valsts pēc valsts procedūru, sagatavojot ziņojumus par visām četrdesmit Eiropas Padomes Dalībvalstīm. Šai piektai ziņojumu sērijai, kuras procedūra tiks pabeigta 1999. gada janvārī, sekos ziņojumi par pārējām Eiropas Padomes Dalībvalstīm 1999. gada laikā. Secībai, kādā tiek sagatavoti šie ziņojumi, nav citas nozīmes kā tikai tā, ka tie ir pirmie sagatavotie ziņojumi.

Šī ziņojuma publicēšana nozīmē sākumu ilgstošam un aktīvam apmaiņas procesam starp ECRI un katras Dalībvalsts varas iestāžu pārstāvjiem, lai noteiktu atrisinājumus rasisma un neiecietības problēmām Eiropā. ECRI novērtē arī nevalstisko organizāciju un citu šajā jomā darbošos organizāciju ieguldījumu, lai nodrošinātu, ka šis darbs ir maksimāli konstruktīvs un noderīgs.

No 1999. gada ECRI uzsāk turpmāka darba procedūru ar valstu ziņojumiem, izskatot, kā valdība reaģē uz tajos izteiktajiem priekšlikumiem, vispārēji atjaunojot to saturu un pievēršot padziļinātu uzmanību atsevišķiem svarīgiem jautājumiem. Katru gadu laikā no 1999. līdz 2002. gadam šādi tiks pārbaudītas 10 valstis.

* * *

² Pirmās četrās sērijās tika iekļauti ziņojumi par Apvienoto Karalisti, Beļģiju, Bulgāriju, Čehijas Republiku, Dāniju, Franciju, Grieķiju, Igauniju, Īriju, Islandi, Itāliju, Krievijas Federāciju, Lihtenšteinu, Lietuvu, Luksemburgu, Maltu, Nīderlandi, Norvēģiju, Poliju, Portugāli, Somiju, Sanmarino, Slovākiju, Slovēniju, Spāniju, Šveici, Ungāriju un Vāciju.

³ Ziņojumi par Austriju, Latviju, Rumāniju un Ukrainu.

Sīkāku informāciju par Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (ECRI) darbu un par citām Eiropas Padomes aktivitātēm šajā jomā, jūs varat iegūt:

**Secrétariat de l'ECRI / Secretariat of ECRI
Direction des Droits de l'Homme / Human Rights Directorate
Conseil de l'Europe / Council of Europe
F- 67075 Strasbourg Cedex
Tel: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int**

Ievads

Kopš neatkarības atjaunošanas 1991. gadā Latvija ir strādājusi, lai izveidotu demokrātiskas institūcijas un lai nodrošinātu cieņu pret tiesisku valsti un cilvēktiesību aizsardzību. Šajās jomās ir sasniegts ievērojams progress, bet vēl jāpaveic būtisks darbs.

Sakarā ar ekonomiskiem, politiskiem un demogrāfijas procesiem, kas notikuši Latvijā vairākās pēdējās dekādēs, etniskie latvieši veido mazliet vairāk nekā 55% no kopējā iedzīvotāju skaita. Pašreiz Latvijā ir pārstāvētas vairāk nekā 120 etniskās grupas. Nelatviešu iedzīvotāji veido apmēram 43% no visiem iedzīvotājiem, un apmēram viena trešā daļa iedzīvotāju galvenokārt izmanto krievu valodu.

Latviešu un nelatviešu attiecības lielā mērā ietekmē naturalizācijas un nepilsoņu tiesību jautājumi, kas ir Latvijas politikas degpunktā pēdējo gadu laikā. Šie ir bijuši centrālie jautājumi parlamenta vēlēšanu kampaņās un galvenie jautājumi Latvijas attiecībās ar Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju un Eiropas Padomi.

Jautājumi, kas saistīti ar etnisko neiecietību, dažreiz saspīlētās attiecības starp latviešiem un nelatviešu etniskajām grupām un pastāvošās nacionālistiskās tendences būtu jāskata visu politisko un sociālās dzīves sfēru būtisko un dramatisko pārmaiņu kontekstā. Latvijā novērotie agresīva nacionālisma, rasisma un antisemitisma piemēri un nesenās šo jūtu izpausmes dod vielu pārdomām. Tomēr šie piemēri nav raksturīgi sabiedrībai kopumā un saistīti ar ignoranci un psiholoģiskajiem faktoriem, ko izraisījusi pagātnes pieredze, kā arī smagajiem ekonomiskajiem apstākļiem, kādos atrodas liela daļa iedzīvotāju, un sabiedrības kraso noslāņošanos bagātajos un nabadzīgajos.

Dažas no ECRI identificētajām galvenajām jomām, kuras pelnījušas īpašu uzmanību:

- nepieciešamība paturēt uzmanības lokā Pilsonības likumu, īpašu uzmanību pievēršot naturalizācijai, nodrošinot tās taisnīgu un ātru īstenošanu un nepieciešamo izmaiņu ieviešanu tajā;
- joprojām pastāvošie patvaļīgie un neattaisnojamie ierobežojumi attiecībā uz nepilsoņiem vairākās jomās;
- nepieciešamība stingri uzraudzīt Pilsonības un migrācijas departamenta veiktajās aktivitātes un veikt pasākumus sakarā ar tām;
- nepieciešamība uzlabot latviešu valodas zināšanas nelatviešu vidū.

⁴ ***Piezīme: nekāda notikumu attīstība pēc 1998. gada 19. jūnija nav iekļauta sekojošā analizē un nav ņemta vērā secinājumos un priekšlikumos.***

I JURIDISKIE ASPEKTI⁵

A. Starptautiskie juridiskie dokumenti

1. Latvija vēl nav ratificējusi Starptautiskās Darba organizācijas Konvenciju par diskrimināciju darba un nodarbošanās nozarē, Eiropas Sociālo hartu, Eiropas hartu par reģionālajām vai minoritātes valodām un Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Tomēr zināms, ka tiek veikta sagatavošanās iespējamai ratifikācijai un ECRI cer, ka to paveiks, cik ātri vien iespējams. Būtu nepieciešams akceptēt Konvencijas par visu rasu diskriminācijas formu likvidēšanu^{14.} pantu, kas atļautu Rasu diskriminācijas likvidēšanas komitejai izskatīt individuālas sūdzības.

B. Konstitucionālās normas

2. 1991. gada konstitucionālais likums par cilvēka un pilsoņa tiesībām un pienākumiem, kas papildina 1922. gada Konstitūciju, nodrošina Latvijā visu personu vienlīdzību neatkarīgi no rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības un sociālā stāvokļa. Tomēr jāatzīmē, ka Konstitucionālais likums attiecinās tikai uz Latvijas pilsoņiem tiesības piedalīties vietējās vēlēšanās, ieņemt valsts amatus, dibināt politiskās partijas un saņemt īpašumtiesības uz zemi (8. un 9. pants). Pēdējo gadu laikā vairāki likumi tomēr ir grozīti, pieļaujot nepilsoņu īpašumtiesības uz zemi pilsētās. Daži no iepriekšpieminētajiem nosacījumiem varētu diskriminējoši iespaidot pastāvīgi dzīvojošos nepilsoņus (sk. Ievadu un F daļu).

C. Kriminālkodeksa nosacījumi

3. Kriminālkodeksa 69. pants paredz kriminālatbildību, par tīšu darbību, kas musina uz nacionālo vai rasu naidu vai nesaticību, uz nacionālā goda un cieņas pazemošanu, tāpat arī par pilsoņu tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu vai tiešu vai netiešu priekšrocību radīšanu pilsoņiem atkarībā no viņu rases vai nacionālās piederības⁶. Būtu ieteicams pārraudzīt šo nosacījumu īstenošanu, lai kontrolētu to efektivitāti.

D. Civilā un administratīvā kodeksa nosacījumi

4. Likums par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju garantē visiem republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu nacionālās piederības vienlīdzīgas tiesības uz darbu un darba samaksu un aizliedz jebkuru rīcību, kas atkarībā no nacionālās piederības ierobežo pastāvīgo iedzīvotāju iespēju izvēlēties profesiju vai ieņemt amatu atbilstoši spējām un kvalifikācijai.

⁵ *Pilns pārskats par Latvijā eksistējošo likumdošanu rasisma un neiecietības apkarošanas jomā ir izdevumā CRI (98) 80, ko sagatavojis Šveices Salīdzinošās likumdošanas institūts ECRI.*

⁶ *Saskaņā ar Latvijas varas pārstāvju ziņām, pašreiz tiek izmeklētas trīs lietas balstoties uz šo pantu.*

Pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir tiesības dibināt savas nacionālās biedrības, un Valsts pienākums ir sekmēt to darbību un materiālo nodrošināšanu.

Reliģisko organizāciju likums nosaka visu iedzīvotāju līdztiesību neatkarīgi no viņu attieksmes pret reliģiju.

ECRI enerģiski mudina varas iestādes stingri pārraudzīt šādu nosacījumu īstenošanu.

E. Specializētas organizācijas

5. Valsts Cilvēktiesību birojs ar likumu tika izveidots 1995. gadā kā neatkarīga institūcija, kuras mērķis ir veicināt un aizsargāt cilvēktiesības saskaņā ar atbilstošu Latvijas Republikas likumdošanu un starptautiskām saistībām. Galvenie biroja darbības virzieni ir: izglītēt un informēt Latvijas sabiedrību par cilvēktiesībām; pētīt pašreizējo cilvēktiesību situāciju un sniegt Valdībai un Parlamentam ieteikumus, kā to uzlabot; saņemt, izskatīt un izmeklēt sūdzības par cilvēktiesību pārkāpumiem.

ECRI uzsver šādas iestādes svarīgo lomu, ko tā var veikt, plaši veicinot izpratni un iecietību sabiedrībā pret nepilsoņiem un minoritāšu grupām, kā arī pret kultūras un etnisko dažādību kopumā.

6. Regulāri sanāk Tautību konsultatīvā padome pie valsts prezidenta, kur pārstāvētas lielākās etniskās grupas. Tās lēmumi, kuriem ir rekomendējošs raksturs, tiek atspoguļoti masu medijos.

II POLITISKIE ASPEKTI

F. Nepilsoņu statuss

- *Pilsonības likums*

7. Pēc 1991. gada lēmuma par pilsoņu tiesību atjaunošanu, kas atjaunoja pilsonību personām, kas bija Latvijas pilsoņi pirms 1940. gadā Padomju Savienības īstenotās okupācijas, un viņu pēcnācējiem, 1994. gada Pilsonības likums noteica naturalizācijas kritērijus un secību.

Latvijas varas iestādes ir pielikušas pūliņus, tostarp sadarbībā ar Eiropas Padomi un citām starptautiskām instancēm, lai līdz 2003. gada 1. janvārim ļautu gandrīz 740 000 personām (t. i., gandrīz 30% no reģistrētiem pastāvīgiem iedzīvotājiem) iesniegt iesniegumus, lai kļūtu par Latvijas pilsoņiem. Vairāk nekā 72% Latvijas iedzīvotāju ir Latvijas pilsonība (apmēram 40% etnisko krievu ir pilsoņi). ECRI tomēr uzskata, ka pastāv ievērojamas iespējas uzlabot situāciju.

8. Naturalizācijas sakarā izvirzītās prasības tikušas kritizētas kā pārlieku striktas. Kopš 1998. gada apmēram 148 000 no 680 000 bezvalstniekiem, kas dzīvo Latvijā (galvenokārt bijušās PSRS pilsoņi) atbilda prasībām, lai varētu iesniegt iesniegumu Latvijas pilsonības iegūšanai naturalizācijas kārtībā saskaņā ar Pilsonības likumu un naturalizācijas secību jeb tā saucamo "logu" sistēmu. Tomēr iesniegumus iesniedza tikai 9 330 cilvēku (6,3%). No tiem 7 364 ieguva Latvijas pilsonību, kamēr pārējo 1 966 personu iesniegumi joprojām tiek izskatīti. Īpaši grūti kandidātiem ir latviešu valodas un vēstures pārbaudījumi. "Logu" sistēmas secība pašlaik neļauj iesniegt iesniegumu Latvijas pilsonības iegūšanai visām tām personām, kas to vēlētos⁷.

9. Saskaņā ar ECRI viedokli vajadzētu nodrošināt, ka nosacījumi un prasības praksē netiek piemēroti pārāk bargi. Tāpat ECRI uzskata, ka 1995. gadā pieņemtie Pilsonības likuma liberalizējošie grozījumi, kas automātiski piešķir pilsonību noteiktām personu kategorijām⁸, varētu tikt plašāk attiecināti arī uz citām nepilsoņu kategorijām. Bez tam būtu jāizskata, vai nav iespējams ieviest atvieglojumus veciem cilvēkiem, personām ar zemāku izglītības līmeni, ilgu laiku Latvijā nodzīvojušiem pastāvīgajiem iedzīvotājiem. Šai sakarā ECRI atzīmē, ka 1998. gada jūnijā Latvijas Parlaments pieņēma Pilsonības likuma labojumus, saskaņā ar EDSO rekomendācijām atceļot naturalizācijas "logu" sistēmu. Saskaņā ar šiem labojumiem ikviens nepilsonis nekavējoties var iesniegt naturalizācijas iesniegumu, Latvijas pilsonība tiek piešķirta bezvalstnieku bērniem, kas dzimuši Latvijā pēc 1991. gada, ja to pieprasa bērnu vecāki, un ir vienkāršota pārbaudes procedūra tiem kandidātiem, kas ir vecāki par 65 gadiem. 1998. gada oktobrī šie labojumi tika akceptēti nacionālā referendumā.

10. Naturalizācijas pārvalde ir publicējusi un izplata bezmaksas brošūras latviešu un krievu valodā, kurās izskaidrots naturalizācijas process un tā prasības. Pilsonības likuma izpildes parlamentārā komisija iknedēļas sanāksmēs aplūko šos jautājumus. ECRI rosina valdību joprojām piešķirt augstu prioritāti un atbilstošus līdzekļus, lai īstenotu naturalizācijas likumu, cik iespējams taisnīgi un īsā laika posmā. Šai sakarā ir īpaši svarīgi plaši informēt sabiedrību par 17.2 pantā noteikto iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtību, efektīvi nodrošināt tiesības pārsūdzēt lēmumu par naturalizācijas atteikumu (17.3 pants) un nodrošināt stingru parlamentāru kontroli pār Pilsonības likuma izpildi saskaņā ar 29. pantu.

- ***Likums par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības***

11. ECRI uzskata, ka Likuma par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības pieņemšana 1995. gada aprīlī, kurš šai nepilsoņu grupai piešķir tiesisku statusu tapat kā pastāvīgi dzīvojošiem ārvalstniekiem, nosaka noteiktas pamattiesības un paredz izsniegt nepilsoņu pasas - var iezīmēt svarīgu soli šīs nepilsoņu grupas diskriminācijas novēršanā.

⁷ 1998. gada 19. Jūnija.

⁸ Šais kategorijās tika ietverti latvieši, kas atgriežas Latvijā, un personas, kas sekmīgi ieguvušas vidējo izglītību latviešu skolā.

ECRI apzinās, ka šīs nepilsoņu grupas tiesības un statusu nenosaka vienīgi šajā likumā ietvertie nosacījumi, bet viņi ir atkarīgi arī no virknes gan nacionāla, gan vietēja līmeņa likumu un noteikumu. Taču ECRI uzsver, ka likuma 2.(3) pants nosaka valsts institūciju pienākumu nodrošināt, ka šīs grupas nepilsoņu tiesības neierobežo nekādi valsts un pašvaldību izdotie akti. Šīs likumdošanas īstenošanu vajadzētu ļoti rūpīgi kontrolēt.

12. Daži no ierobežojumiem, kam pakļauti nepilsoņi, ir saprotami, īpaši attiecībā uz noteiktām politiskām tiesībām, bet daudziem citiem ierobežojumiem - nodarbinātības, sociālo tiesību un citu politisko tiesību (piem., pat vietējās vēlēšanās var piedalīties tikai pilsoņi) jomās - šķiet, ir neattaisnojami diskriminējošs raksturs, tāpēc tiek izteikta cerība, ka tiks veikti visi iespējamie pasākumi, lai efektīvi likvidētu jebkuru neattaisnotu un patvaļīgu diskrimināciju pret nepilsoņiem.

13. Šķiet, ka nepilsoņiem Latvijā ar vēl nopietnākām problēmām jāsaskaras jomās, kurās darbojas Pilsonības un imigrācijas departaments (PID). Šai sakarā ECRI atzīmē, ka, neraugoties uz sasniegtiem uzlabojumiem, pastāv liecības, ka daži ierēdņi joprojām rīkojas nepareizi, piemēram, neattaisnoti atsakās reģistrēt pastāvīgos iedzīvotājus, neizpilda tiesu spriedumus, kuros atcelti negatīvie PID lēmumi, pieprasa nevajadzīgus dokumentus un neatbild uz vēstulēm un pieprasījumiem. Tāpēc ir ļoti vēlams, ka PID štata darbiniekiem tiek organizēta atbilstoša apmācība, ka tiek izveidoti kontroles mehānismi un ka nepieciešamības gadījumā tiek piemēroti atbilstoši disciplināri pasākumi. Tāpat varētu izveidot vienkāršu sūdzību izskatīšanas procedūru, lai ātri varētu izskatīt no ierēdņu nepareizās uzvedības cietušo personu sūdzības un labot konkrēto situāciju.

G. Patvēruma tiesības un imigrācija

14. Sakarā ar smago mantojumu no piecdesmit gadu ilgā padomju režīma Latvijai ir piesardzīga un ierobežojoša imigrācijas politika.

1997. gadā Latvija pievienojās 1951. gada Ženēvas Konvencijai par bēgļa statusu un tās 1967. gada Protokolam. Vienlaikus tika pieņemts "Likums par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijā". Lai izpildītu uzņemtās starptautiskās saistības, pašlaik tiek veikti nepieciešamie papildu pasākumi. Viens no cēloņiem, kādēļ tik vēlu tika uzsākti pasākumi attiecībā uz bēgļiem, šķiet, saistīti ar skaidra politiska atbalsta trūkumu pret bēgļu pieņemšanu, kas sakņojas kopumā negatīvā sabiedriskās domas attieksmē pret bēgļiem. Tādēļ ECRI mudina Latvijas varas iestādes veikt pasākumus, lai palielinātu sabiedrības izpratni par patvēruma un bēgļu jautājumiem un veicinātu iecietību.

H. Izglītība un apmācība

- *Izglītība skolā*

15. Kad notika cīņa par Latvijas neatkarības atjaunošanu, stiprs akcents tika likts uz multikulturālismu sabiedrībā un tai skaitā izglītībā. Kaut gan 1998. gadā latviešu valoda tika pasludināta par oficiālo valsts valodu un latviešu valodas mācīšanās kļuva obligāta visiem skolēniem, 1994./95. mācību gadā 41% no visiem Latvijas pamata un vidusskolu audzēkņiem mācījās nevis latviešu, bet kādā citā valodā. Astoņām etniskām grupām Latvijā ir savas skolas un klases (krieviem, poļiem, ebrejiem, lietuviešiem, igauņiem, ukraiņiem, baltkrieviem un romiem/čigāņiem). ECRI atzīmē, ka šīs nacionālo minoritāšu vispārējās izglītības skolas finansē valsts, un uzskata, ka ir svarīgi nesamazināt šos līdzekļus, bet uzturēt tādā pašā līmenī kā līdzekļus citām skolām.

16. Attiecībā uz grūtībām iegūt mācību grāmatas svešvalodās ECRI uzskata, ka, lai gan Latvijas varas iestādēm ir tiesības kontrolēt Latvijā atrodošos skolu sniegtās izglītības kvalitāti, nacionālo minoritāšu locekļiem ir tiesības pašiem veikt savus izglītības pasākumus, ieskaitot savas valodas izmantošanu un mācīšanu, ko nevar atbilstoši garantēt, nesniedzot adekvātus līdzekļus.

17. Kopš 1996. gada tiek īstenota Latviešu valsts valodas apguves nacionālā programma. Šī plašā programma, lai mācītu latviešu valodu kā svešvalodu, tika izstrādāta ar starptautisku finansiālu palīdzību, kuru koordinēja UNDP. Mērķis ir sniegt nepieciešamo metodoloģiju latviešu valodas skolotājiem un palīdzēt viņiem sagatavot nepieciešamos mācību materiālus, lai mācītu latviešu valodu pieaugušiem un bērniem nelatviešu skolās. ECRI atbalsta un rosina šādas iniciatīvas. Valdībai vajadzētu pielikt turpmākus pūliņus un piešķirt līdzekļus, lai uzlabotu latviešu valodas zināšanas nacionālo minoritāšu skolās; šķiet, nepieciešams lielāks skaits skolotāju, kuru specialitāte ir latviešu valodas kā svešvalodas mācīšana.

- *Apmācība*

18. ECRI uzskata, ka būtu nepieciešama tālāka apmācība skolotājiem, policistiem, darba devējiem, sociālajiem darbiniekiem, žurnālistiem un citām svarīgām grupām, lai veicinātu iecietību pret kultūras un etnisko dažādību. Bez tam būtu ārkārtīgi vērtīgi rīkot apmācību profesionālām grupām - nacionālā un vietējā līmenī -, kas nodarbojas ar etniskām/kultūras minoritātēm. ECRI zina, kādus pūliņus šai virzienā pielicis Valsts cilvēktiesību birojs, un izsaka cerību, ka šai īpašai jomai tuvākos gados tiks piešķirta prioritāte.

I. Masu saziņas līdzekļi

19. Latvijas likumi garantē, ka pastāv laikraksti, radiopārraides un televīzijas programmas minoritāšu valodās. Varas iestādes parasti publiski nosoda atsevišķos neiecietības gadījumus, un masu saziņas līdzekļi rosina aktīvas publiskas diskusijas par šiem gadījumiem. Tomēr vienlaikus saņemti ziņojumi un sūdzības par negatīvu stereotipu izplatīšanu par romu/čigānu kopienas medijos, proti, šīs kopienas locekļi tiek saistīti ar noziedzīgām darbībām. ECRI mudina varas iestādes rīkoties, lai novērstu šādus fenomenus, un gluži pretēji - veicināt pozitīvu piemēru izplatīšanu medijos.

J. Nodarbinātība

20. Pastāv daži neattaisnoti ierobežojumi attiecībā uz nepilsoņu nodarbinātības iespējām, piemēram, attiecībā uz tādām profesijām kā advokāti un viņu palīgi, lidmašīnu kapteiņi, privātdetektīvi un bruņoti apsardzes darbinieki. Tāpat pastāv ierobežojumi attiecībā uz amatiem reliģisko draudžu vēlēšanās institūcijās. ECRI vēlreiz uzsver, ka būtu jālikvidē jebkāda patvaļīga vai neattaisnota diskriminācija starp pilsoņiem un nepilsoņiem.

21. Valodu likums pieprasa no valsts varas institūciju un visu "iestāžu, uzņēmumu un organizāciju" darbiniekiem pietiekami prast latviešu valodu, lai varētu pildīt savus profesionālos pienākumus un kontaktēties ar sabiedrību. Tiek atzīmēts, ka šis nosacījums ir ļoti plašs, jo ietver arī privātās institūcijas un uzņēmumus. Tāpēc īpaša uzmanība būtu jāpievērš, lai nodrošinātu, ka likumdošana šai jomā atbilst cilvēktiesībām, ko aizsargā Eiropas Padomes konvencijas, tostarp aizsargājot tiesības stāties līgumattiecībās, tiesības uz privāto dzīvi, tiesības brīvi paust savus uzskatus, tiesības uz pulcēšanās brīvību, kā arī aizliedz diskriminējošu izturēšanos saistībā ar šīm tiesībām. Tāpat varētu attīstīt latviešu valodas kursus kā daļu no profesionālās apmācības kursiem (piemēram, bezdarbnieka pabalstu saņēmējiem).

K. Statistika

22. Kopš neatkarības atjaunošanas Latvijas Centrālā statistikas pārvalde (CSP) ir daudz strādājusi kopā ar Eiropas Savienību un starptautiskajām statistikas organizācijām, lai uzlabotu statistiskās informācijas un metodoloģijas kvalitāti šajā valstī. ECRI atbalsta pašlaik pieliktos pūliņus, lai izveidotu efektīvu sistēmu precīzas informācijas vākšanai par iedzīvotāju pilsoņu statusu.

23. Varētu apsvērt arī statistikas vākšanu par mazākām grupām un tādu vietēja līmeņa izpēti projektu finansēšanu, kas apkopotu mazāku etnisko minoritāšu grupu pieredzi un atļautu izstrādāt lokālu politiku vietējā līmenī attiecībā uz specifiskām problēmām.

L. Citas sfēras

- *Ebreju kopiena*

24. Notikuši daži gadījumi, kad apgānīti ebreju kapi, ar antisemitiskiem saukļiem aprakstītas ebreju sabiedriskās ēkas, sprāgušas bumbas, un presē, proti, labējos jaunatnes laikrakstos, publicēti satraucoši antisemitiski paziņojumi. Šādi gadījumi tikuši sabiedriski nosodīti presē un dažkārt uzsākta kriminālvajāšana, taču nav tikusi panākta notiesāšana. Ņemot vērā spēcīgo nacionālistisko ievirzi daļā Latvijas iedzīvotāju, kā arī šādu vispārēju tendenci Eiropā, ECRI mudina varas iestādes rūpīgi izsekot šo fenomenu izpausmēm, lai nodrošinātu, ka ātri tiktu veikti atbilstoši pasākumi, ja nākotnē rastos problēmas.

- *Pilsoniskā sabiedrība*

25. Šķiet, ka cilvēktiesību jomā Latvijā aktīvi darbojas dažādas asociācijas. Saskaņā ar saņemtām ziņām, valdība parasti vēlas uzsākt dialogu ar šīm grupām. Starpministriju darba grupa strādā, lai izstrādātu integrācijas programmu, kura veicinātu dažādu sabiedrības slāņu ciešāku iesaistīšanos tādās jomās kā izglītība, apmācība, pilsonība un pilsoniskās sabiedrības nostiprināšana. ECRI uzskata, ka būtu jārosina un jāatbalsta turpmākas iniciatīvas, sevišķi vietējā līmenī un attiecībā uz asociācijām, nevalstiskām organizācijām, kopienu grupām utt., īpaši tādās jomās kā rasisms un neiecietība, un ka būtu tālāk jānostiprina un jāattīsta attiecības starp šīm grupām un valdību.

* * *

Vispārēji dati, ko sniegušas nacionālās varas iestādes

Konkvences nolūkos ECRI savos ziņojumos par konkrētām valstīm šai rāmīti reproducē tikai tos statistiskos datus, kas ietverti Valdību atbildēs uz ECRI aptaujas jautājumiem. Aptauja Latvijas varas iestādēm tika nosūtīta 1996. gada 26. martā.

ECRI neuzņemas atbildību par zemāk minētiem datiem.

740 231 nepilsonis, no kuriem 476 790 krievu; 88 151 baltkrievu; 65 183 ukraiņu; 28 454 lietuviešu; 25 465 poļu; 8 456 ebreju; 822 romu/čigānu; 22 446 citu

* *Iedzīvotāji: 2 516 517 (1995). Šis skaitlis ņemts no Eiropas Padomes publikācijas "Recent demographic developments in Europe" (sk. bibliogrāfiju)*

BIBLIOGRĀFIJA

Šajā bibliogrāfijā uzskaitīti galvenie publicētie avoti, kas izmantoti, veicot situācijas izpēti Latvijā: tas neietver visus izmantotos dažādos informācijas avotus (masu saziņas līdzekļus, kontaktpersonas valstī, nacionālās NVO u. c.).

1. Latvijas varas iestāžu iesniegtā atbilde uz ECRI aptaujas jautājumiem.
2. CRI (97) 38: Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe, report prepared by the Swiss Institute of Comparative Law, Lausanne (Council Of Europe publication)
3. CRI (94) 2 and Addendum: Situation in the member States of the Council of Europe concerning the issues under examination by the European Commission against Racism and Intolerance: Working Papers submitted by the members of ECRI, Council of Europe document
4. Recent Demographic developments in Europe, Council of Europe Press, 1994
5. "Country Reports on Human Rights Practices" for 1996 and 1997, US Department of State
6. Human Rights and Civil Society, Newsletter of the International Helsinki Federation for Human Rights, Vol. 2 No. 2 1996
7. Latvijas Cilvēktiesību biroja ziņojumi
8. CCPR/C/79/Add.53, Concluding Observations of the Human Rights Committee, United Nations public document
9. EDSO misijas Latvijā ziņojumi
10. Opinion No. 183 (1995) on the application by Latvia for membership of the Council of Europe, Parliamentary Assembly of the Council of Europe
11. Doc. 7169: Opinion on the application by Latvia for membership of the Council of Europe
12. Doc. 7190: Opinion on the application by Latvia for membership of the Council of Europe
13. Doc. 7193 Opinion on the application by Latvia for membership of the Council of Europe
14. MMG - 6 (96) 6 Addendum 11: 6th Conference of European Ministers responsible for Migration Affairs, Council of Europe document